

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДСТАВНИЦТВА ПРОКУРОРОМ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ, ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СУДІ

PECULIARITIES OF THE REPRESENTATION OF THE PROSECUTOR'S INTERESTS OF THE STATE, TERRITORIAL COMMUNITIES AND LOCAL GOVERNMENTS IN COURT

Стешенко Т.В., к.ю.н.,
доцентка кафедри державного будівництва
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Саліонович О.О., студентка I курсу
магістратури факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Яскорський М.О., студент I курсу
магістратури факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У даній статті розглянуто особливості формування представницької функції прокуратури, підстави її реалізації у якості представництва прокурором державних інтересів у суді. Розглянуто етапи реформування системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів як на рівні конституційних змін, так і на рівні впровадження першочергових невідкладних заходів, що забезпечують зміни у функціонуванні відповідних правових інститутів. Визначено основні проблеми, що існують у сфері правосуддя. Пріоритетним напрямом реформування визначено удосконалення реалізації прокурорами конституційних повноважень із підтримання публічного обвинувачення, організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням та представництва інтересів держави в суді. Сформовано та визначено поняття та особливості «державного інтересу» і виокремлено правовий аспект, що наділяє прокурора представницькою функцією, подано тлумачення Конституційного Суду України з приводу зазначеного поняття. Визначено, що державні інтереси мають реалізовуватись з боку державної влади за допомогою державно-правових засобів, які відповідають певним вимогам. Досліджено особливості представництва прокурором інтересів держави в особі територіальної громади та/або органів місцевого самоврядування у суді. Висловлено переконання про те, що прокуратура може здійснювати захист та представляти у суді виключно інтереси держави. Здійснено розмежування поняття інтересів держави та територіальної громади, з огляду на локальність таких інтересів та виключність здійснення таких повноважень самими органами місцевого самоврядування, що виступають незалежною від держави складовою системи місцевого самоврядування в Україні. Проведено аналіз та зроблено висновок про те, що органами прокуратури можуть здійснюватись захист та представництво державних інтересів від імені органів місцевого самоврядування, виключно у випадку виконання ними делегованих повноважень в порядку ч. 3 ст. 143 Конституції України та ч. 2 ст. 16 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» і лише саме з цих повноважень випливає інтерес держави. Наголошено, що право прокурора на звернення до суду у випадку ненадання захисту органом місцевого самоврядування власних інтересів, інтересів територіальної громади не передбачається, оскільки органи місцевого самоврядування наділені широким колом повноважень, зокрема і звернення до суду для захисту порушених прав та інтересів територіальної громади.

Ключові слова: прокуратура, представницька функція, підстави для представництва, державний інтерес, органи місцевого самоврядування, територіальні громади.

This article considers the peculiarities of the formation of the representative function of the prosecutor's office, the reasons for its implementation as a representation of public interests by the prosecutor in court. The stages of reforming the system of the judiciary and related legal institutions both at the level of constitutional changes and at the level of implementation of priority urgent measures to ensure changes in the functioning of relevant legal institutions are considered. The main problems that exist in the field of justice are identified. The priority area of reform is to improve the exercise by prosecutors of their constitutional powers to uphold public prosecution, organize and administer pre-trial investigations, and represent the state in court. The concept and features of "state interest" are formed and defined, and the legal aspect that gives the prosecutor a representative function is singled out, the interpretation of the Constitutional Court of Ukraine on this concept is given. It is determined that the state interests should be realized by the state authorities with the help of state legal means that meet certain requirements. The peculiarities of the prosecutor's representation of the state's interests in the territorial community and / or local government bodies in court have been studied.

It has been outlined that only state's interests can be protected and represented by the prosecutor's office in courts. The distinction is made between the state's interests and the territorial community's interests, as well as the conviction that the prosecutor's office cannot represent the territorial community's interests, because of the locality of such interests and the exclusivity of undertaking such powers by local governments themselves, as independent parts of the system of local self-government in Ukraine. The analysis was made and it was concluded that the prosecutor's office may protect and represent state's interests on behalf of local governments, only in cases where the local government has been delegated with the state's powers in accordance with P. 3 Art. 143 of the Constitution of Ukraine and P. 2 Art. 16 of the Law of Ukraine "On Local Government", and when only from these state's delegated powers follows the state's interest.

It is emphasized that the prosecutor's right to appeal to the court in case of improper protection of local authorities' own interests, the interests of the local community is not provided, as local governments have a wide range of powers, including appeals to the court to protect violated rights and interests of the local community.

Key words: prosecutor's office, representative function, reasons for representation, state interest, local government bodies, territorial communities.

Постановка проблеми. Все частіше українські суди зіштовхуються з питанням чи може прокурор представляти інтереси територіальної громади або органу місцевого самоврядування? Звичайно, все залежить від обставин справи, і здається, законодавець помістив відповідь на це

питання в законах, однак на практиці дуже часто виникають справи, коли чіткої відповіді в нормативно-правових актах не знайти. Значущість цієї проблеми обумовлена тим, що вона зачіпає не лише інтерес окремого індивіда, але й інтерес широкого кола громадян, а також категорію

«державний інтерес». Тому саме такі випадки і викликали наш дослідницький інтерес.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науково-дослідницький інтерес до питання представницької функції прокуратури в контексті представництва територіальних громад та органів місцевого самоврядування підіймається у вітчизняній доктрині не так часто. Наразі дослідницьку базу цієї проблеми складають праці таких науковців, як Брус І.І., Кубко А.Є., Стефанчук М.М., Світлична Г.О., Гузе К.А. та інших. Однак, варто зазначити, що низка питань щодо здійснення представництва прокурором інтересів держави в особі територіальної громади та органів місцевого самоврядування в суді досі залишилася поза увагою науковців.

Метою дослідження є визначення та конкретизація особливостей представницької функції прокуратури в аспекті представництва інтересів територіальної громади та органів місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прийнята у 1996 році Конституція України поклала на прокуратуру нову функцію поза межами кримінального судочинства, а саме – представництва інтересів громадян або держави в суді. Такий важливий крок був обумовлений євроінтеграційним вектором реформування національного законодавства у сфері функціональної діяльності органів прокуратури.

Інститут прокуратури досі перебуває в процесі реформування, що пов'язано з триваючою судовою реформою, а також з певними конституційними змінами. Так, Указом Президента України «Про Стратегію реформування судострою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки» від 20 травня 2015 р. № 276/2015 були встановлені пріоритети реформування системи судострою, судочинства та суміжних правових інститутів як на рівні конституційних змін, так і на рівні впровадження першочергових невідкладних заходів, які б мали забезпечити необхідні позитивні зміни у функціонуванні відповідних правових інститутів [1]. Новий підхід для подальшого розвитку надала нова «Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки», прийнята 11 червня 2021 року Указом Президента України № 231/2021. У Новій стратегії було зазначено, що до основних проблем, що зокрема існують у сфері правосуддя є: незавершеність реформи органів прокуратури, неналежне законодавче врегулювання механізмів реалізації прокурорами їх конституційних повноважень та низький рівень суспільної довіри до органів судової влади та прокуратури. Пріоритетним напрямом реформування визначено удосконалення реалізації прокурорами конституційних повноважень із підтримання публічного обвинувачення, організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням та представництва інтересів держави в суді, зокрема шляхом запровадження спеціалізації, уніфікації прокурорської і судової практики [2].

Щодо конституційних змін статусу органів прокуратури, то ключовим моментом було виключення у 2016 році розділу VII «Прокуратура» з тексту Конституції України і віднесення норм, що регулюють діяльність прокуратури у розділ «Правосуддя», а саме до статті 131¹. Таким чином, на конституційному рівні статус прокуратури визначено самостійним елементом, що значною мірою тяжіє до системи правосуддя в Україні, проте залишається незалежним та таким, що не відноситься до жодної із гілок державної влади, державновладним утворенням.

Відповідно до положень ст. 131¹ Конституції України організація та порядок діяльності прокуратури визначаються законом [3]. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про прокуратуру» [4] прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспіль-

ства та держави. Зокрема, ст. 131¹ Конституції передбачено, що прокуратура здійснює представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [3].

Досліджуючи питання представництва прокурора у період реформування системи правосуддя та судочинства, Г. Світлична зазначила, що на відміну від попередньої редакції відповідних норм Конституції, якими передбачалося представництво прокурором інтересів держави та фізичних осіб, представницька функція прокурора була зведена винятково до представництва інтересів держави у визначених законом випадках. Оцінюючи цю законодавчу новачку, по-перше, слід зазначити, що передбачені Конституцією України обмеження сфери реалізації функції представництва прокурора узгоджуються з рекомендаціями Венеціанської комісії та Парламентської асамблеї Ради Європи в рамках виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань. По-друге, закріплення на конституційному рівні обмеження представницької функції прокурора в суді винятково інтересами держави обґрунтовано пов'язується із запровадженням та функціонуванням інституту омбудсмена, а також із створенням механізму надання безоплатної правової допомоги, які можуть забезпечити належне представництво інтересів фізичних осіб у суді з метою ефективного захисту їх прав [5, с. 70]

М. Стефанчук у своєму дослідженні представницької функції прокуратури в контексті дефектів законодавства дійшла висновку, що чинна законодавча регламентація такої функції в Україні містить низку дефектів, що призводить до зниження ефективності правозастосовної діяльності та рівня захищеності прав, свобод і законних інтересів учасників правовідносин, а отже соціальної значимості діяльності прокуратури поза межами сфери кримінальної юстиції в Україні [6, с. 172].

Таким чином, висвітлюючи наше питання необхідно визначити, що саме становить, по-перше, той «державний інтерес», який наділяє прокурора представницькою функцією (ст. 131¹ Конституції України), по-друге, що включає у себе саме представницька функція, по-третє, визначити особливості представництва прокурором територіальних громад та органів місцевого самоврядування у суді.

Слід зазначити, що у національному законодавстві відсутнє визначення поняття «державний інтерес». В якості державних інтересів А. Кубко пропонує розглядати інтереси, що мають в своїй основі загальносуспільні потреби, тобто засновані на загальносуспільних цінностях. Ці інтереси повинні бути визнані державою та усвідомлені суспільством. Особливими є засоби реалізації державних інтересів: ці засоби носять державно-правовий характер, можуть застосовуватись на рівні законів, підзаконного регулювання або у судовій діяльності. Правові засоби мають оцінюватися державною владою з точки зору відповідності цих засобів дійсним інтересам держави, узгоджуватись з їх характером та альтернативними правовими механізмами для реалізації державних інтересів [7, с. 166]. Так, державні інтереси повинні реалізовуватись з боку державної влади за допомогою державно-правових засобів, які не обираються довільно законодавцем, органом державного управління або судовим органом, а відповідають певним вимогам.

Регламентуючи функції представництва, розробники Закону України «Про прокуратуру» прагнули, щоб обсяг повноважень прокурора був аналогічний комплексу прав адвоката при наданні правової допомоги. З огляду на вичерпний перелік підстав для здійснення прокуратурою представництва роль прокурора в цій сфері має допоміжний характер стосовно профільних органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які самостійно звертаються до суду. З цієї метою згідно з розділом XII «Прикінцеві положення» Закону у відповідні закони («Про центральні органи виконавчої влади»,

«Про Кабінет Міністрів України», «Про місцеве самоврядування в Україні» та інші) пропонується внести зміни. Таке прагнення полягало у врахуванні обставини, що Європейський суд з прав людини уникає абстрактного підходу до розгляду питання про участь прокурора в судовому провадженні та вирішує, наскільки участь прокурора в розгляді справи відповідає принципу рівності сторін, вивчаючи кожний випадок окремо. Визначальну роль у цьому аспекті відіграє Рекомендація CM/Rec (2012) 11 Комітету міністрів Ради Європи про роль прокурорів поза системою кримінального правосуддя, прийнята 19 вересня 2012 року [8]. У цьому міжнародному документі зазначено, що прокурор у національних правових системах може здійснювати представництво загальних або публічних інтересів, зокрема надавати юридичну допомогу приватним особам у захисті прав і основних свобод, здійснювати представництво інтересів держави в судах, нагляд за державними органами й іншими юридичними організаціями та реалізовувати консультативну функцію в судах. І. Брус зазначає, що інститут представництва прокурором інтересів держави в суді містить низку положень, які суттєво ускладнюють початок виконання представницької функції прокурорів та її реалізацію на подальших етапах, що зміст обставин, які повинен довести прокурор для обґрунтування необхідності свого представництва, є занадто переобтяженим, а процедура їх доведення – процесуально ускладненою [9, с. 35].

Конституційний Суд України, розглядаючи визначення державного інтересу, зазначив, що в основі державних інтересів «завжди є потреба у здійсненні загальнодержавних (політичних, економічних, соціальних та інших) дій, програм, спрямованих на захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів права власності й господарювання тощо» [10].

На думку М. Капустіна, порушення законних інтересів громадянина в багатьох випадках можна розглядати і як зазіхання на інтереси держави, оскільки захист прав людини – головний державний інтерес. З іншого боку, нехтування державними інтересами з боку особи тягне за собою прямо чи опосередковано порушення законних інтересів і цієї, й інших осіб, що особливо відчутно в податковій сфері, коли ухилення від сплати податків призводить до невиконання соціальних програм, невиконання зобов'язань плати, пенсій та інших негативних наслідків. Отже, як свідчить практика, відмінності між представництвом прокуратурою інтересів громадянина або держави мають досить умовний характер [11, с. 520].

В той же час, підставою для здійснення прокуратурою представництва в суді законних інтересів держави є порушення або загроза порушення інтересів держави. За наявності зазначених підстав прокурор може реалізувати надані йому представницькі повноваження за таких умов:

1) якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження;

2) у разі відсутності органу, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження (ст. 23 Закону України «Про прокуратуру») [4].

Таким чином, законодавцем було наділено прокуратуру правом на представництво інтересів держави у суді у виключних випадках, які прямо передбачені законом.

Конституційний Суд України у своєму рішенні від 26 березня 2002 року № 6-рп/2002 визначив політико-правову природу органів місцевого самоврядування, які не є органами державної влади, а є представницькими органами, через які здійснюється право територіальної гро-

мади самостійно вирішувати не будь-які питання суспільного життя, а питання саме місцевого значення, тобто такі, які пов'язані передусім з життєдіяльністю територіальних громад, і перелік яких визначено у Конституції і законах України (п.п. 4, 5 мотивувальної частини рішення) [12].

На нашу думку, потрібно розрізняти випадки здійснення представництва прокурором інтересів держави в особі органів державної влади та випадків представництва прокурором інтересів держави та територіальної громади від імені органів місцевого самоврядування.

У першому випадку, представництво прокурором інтересів держави в особі органів державної влади є абсолютною очевидною, законодавчим та вимагає від суду перевірки причин не здійснення або неналежного здійснення захисту інтересів держави органом державної влади, уповноваженим на це та/або перевірки дійсності відсутності органу, який був би уповноважений на захист інтересів держави, що викликає необхідність прокуратури на представництво відповідних інтересів.

Водночас, у випадку необхідності виступу прокуратурою від імені органів місцевого самоврядування важливим є розмежування інтересів держави, що в окремих випадках можуть представляти органи місцевого самоврядування, та інтересів територіальної громади.

Відповідно до ст. 140 Конституції України, місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Дослідження законодавчих засад функціонування органів місцевого самоврядування, їх сутності та мети створення дозволяє дійти висновку про те, що органи місцевого самоврядування, що представляють інтереси територіальної громади, є самостійним та незалежним інститутом побудови конституційного ладу в Україні.

Держава в особі представників органів державної влади не має права втручатись у діяльність місцевого самоврядування, порядок вирішення питань місцевого значення, що виникають у процесі їх функціонування.

Тобто, у випадку необхідності здійснення захисту інтересів територіальної громади єдиним уповноваженим органом на вчинення відповідних дій є орган місцевого самоврядування, що діє на території відповідної територіальної громади.

Чинне законодавство не передбачає можливості прокурора звертатися до суду за захистом інтересів територіальної громади, а отже вчинення відповідних дій є порушення ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» та ст. 19 Конституції України.

Конституційний Суд України у рішенні від 08 квітня 1999 року № 3-рп/99 вказав, що інтереси держави відрізняються від інтересів інших учасників суспільних відносин. Поняття «орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах» означає орган, на який державою покладено обов'язок щодо здійснення конкретної діяльності у відповідних правовідносинах, спрямованої на захист інтересів держави. Таким органом, відповідно до статей 6, 7, 13 та 143 Конституції України, може виступати орган державної влади чи орган місцевого самоврядування, якому законом надано повноваження органу виконавчої влади [13].

Частиною 3 статті 143 Конституції України визначено, що органам місцевого самоврядування можуть надаватися законом окремі повноваження органів виконавчої влади.

Аналогічним чином, в силу вимоги відповідності усього чинного законодавства нормам Конституції України, ч. 2 ст. 16 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» гарантується, що органам місцевого самоврядування законом можуть надаватися окремі повноваження органів виконавчої влади, у здійсненні яких

вони є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

Таким чином, важливо зробити висновок, що лише в окремих випадках, органи місцевого самоврядування можуть виконувати функції держави, діючи в інтересах держави, будучи підконтрольними відповідним органам виконавчої влади за виконання взятих на себе повноважень.

Як роз'яснив Конституційний Суд України у своєму рішенні від 01 грудня 2004 року № 18-рп/2004, поняття «охоронюваний законом інтерес» зокрема означає прагнення (не юридичну можливість) до користування у межах правового регулювання конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом [14].

У зв'язку із вказаним необхідно виділяти поняття інтересу держави та випадків, коли органами місцевого самоврядування вчиняють дії в інтересах держави як законного інтересу, невиконання або неналежне виконання яких може бути підставою для звернення прокурора до суду з метою їх захисту.

При цьому, ще раз наголосимо, відповідно до п. 1 ч. 3 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру», прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу.

Як у Конституції України, так і в законах розмежовуються такі учасники відносин, як держава та територіальні громади, відповідно, і їх інтереси. Тобто, Конституцією України визначено, що прокуратура уповноважена здійснювати представництво інтересів лише держави, а не територіальних громад (органів місцевого самоврядування).

На підставі проведеного аналізу законодавчої бази підсумовуємо, що за загальним правилом не допускається

представництво прокуратурою інтересів органу місцевого самоврядування. Як виняток, виступ прокуратурою від імені органу місцевого самоврядування може мати місце в тому випадку, якщо органу місцевого самоврядування було делеговано окремі повноваження органів виконавчої влади на підставі ч. 3 ст. 143 Конституції України, ч. 2 ст. 16 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та саме з цих повноважень випливає інтерес держави, а не територіальної громади, за захистом якого може звертатись прокурор.

Конституцією України та Законом України «Про прокуратуру», не передбачається право прокурора на звернення до суду у випадку неналежного захисту органом місцевого самоврядування власних інтересів, інтересів територіальної громади, адже у такому випадку органи місцевого самоврядування наділені широким колом повноважень, зокрема і звернення до суду для захисту порушених прав та інтересів територіальної громади.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, можна сформулювати власні висновки. З аналізу чинного законодавства та практики Конституційного Суду України випливає, що прокуратура може виступати від імені органів місцевого самоврядування та територіальної громади, але виключно у випадках наявності у органу місцевого самоврядування делегованих повноважень в порядку ч. 3 ст. 143 Основного Закону України та ч. 2 ст. 16 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», і лише саме з цих повноважень випливає інтерес держави, а не територіальної громади, за захистом якого може звертатись прокурор.

Варто зазначити, що питання представництва прокуратурою державних інтересів та інтересів органів місцевого самоврядування в українській науковій доктрині підіймається не так часто, але це питання все частіше постає на практиці, що обумовлює необхідність подальшого дослідження у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Стратегію реформування судової системи, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки : Указ Президента України від «20» травня 2015 р. № 276/2015 / Президент України. Офіційний вісник Президента України.
2. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки : Указ Президента України від «11» червня 2021 р. № 231/2021 / Президент України. Офіційний вісник Президента України.
3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. Ст. 131¹.
4. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII / Верховна Рада України. Ст. 1.
5. Світлична Г.О. Функція представництва та процесуальний статус прокурора в умовах реформування системи правосуддя та судочинства. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4/2020. С. 69–72.
6. Стефанчук М.М. Представницька функція прокуратури: дефекти законодавства. *Вісник кримінального судочинства*. № 3/2019. С. 164–175.
7. Кубко А. Є. Державний інтерес в правовій системі України: поняття, ознаки, реалізація. *Публічне право*. № 1 (37). 2020. С. 160–168.
8. Рекомендация СМ/Рес (2012) 11 Комітета міністрів державам-членам о ролі прокурорів вне системи уголовного правосудия: принята на 1151-м заседании 19 сентября 2012 года. URL: <http://www.genproc.gov.ru/files/documents/kmse.doc>.
9. Брус І. І. Визначення підстав для представництва прокурором інтересів держави: проблемні питання. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. Вип. 4. 2017. С. 29–36.
10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді) від 8 квітня 1999 року № 3-рп/99. *Офіційний вісник України*. 1999. № 15.
11. Капустін М.В. Поняття представництва прокуратурою інтересів людини та держави в суді. *Актуальні проблеми держави і права*. Вип. 68. 2012. С. 517–524.
12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 28 Закону України «Про статус депутатів місцевих Рад народних депутатів» від 26 березня 2002 року № 6-рп/2002. *Офіційний вісник України*. 2002 р., № 14.
13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді) від 8 квітня 1999 року № 3-рп/99. *Офіційний вісник України*. 1999 р., № 15.
14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) від 1 грудня 2004 року № 18-рп/2004. *Офіційний вісник України*. 2004 р., № 50.